

Міхно О. Метод і творчість Олександра Мазуркевича (до 100-річчя від дня народження видатного українського педагога, першого академіка з методики викладання літератури) / О. Міхно, З. Шевченко // Українська мова і література в школі. — 2013. — №7. — С. 62—64.

**МЕТОД І ТВОРЧІСТЬ ОЛЕКСАНДРА МАЗУРКЕВИЧА
(до 100-річчя від дня народження видатного українського педагога,
першого академіка з методики викладання літератури)**

Олександр Романович Мазуркевич (1913-1995) усе своє життя присвятив методиці викладання літератури. Студентам, аспірантам, молодим ученим і колегам були віддані педагогічна майстерність, творчі сили, енциклопедичні знання, наукова інтуїція і талант ученого.

У рік його сторічного ювілею НАПН України віддає шану великому вченому і педагогу, з глибокою повагою і вдячністю зберігаючи пам'ять про нього. 13 вересня 2013 року лабораторія літературної освіти Інституту педагогіки та Педагогічний музей НАПН України провели педагогічні читання «Педагогічні ідеї О.Р. Мазуркевича в контексті сучасної методичної науки».

Розпочалися читання з урочистого відкриття виставки «Метод і творчість Олександра Мазуркевича», яка висвітлює основні віхи життєвого та творчого шляху педагога і складається з трьох розділів: «Початок трудової діяльності та листування вченого», «Роки плідної праці в НДІ педагогіки УРСР», «О. Мазуркевич - академік АПН України».

Олександр Романович Мазуркевич народився 9 вересня 1913 р. у с. Жабокрич (тепер с. Торків) Тульчинського району Вінницької області в батрацькій сім'ї. Педагогічну освіту здобув у Тульчинському педагогічному технікумі, філологічну – у Вінницькому педагогічному інституті. Трудовий шлях розпочав з учителювання на Вінничині, був учителем початкової школи, російської та української мови і літератури, директором середньої школи, завідувачем педагогічного кабінету в м. Тростянець Вінницької області.

Олександр Романович – учасник війни. У воєнну пору він не полишав пера, протягом 1942-1943 рр. у щоденній газеті Південно-Уральського військового округу «Сталінець» публікував свої патріотичні статті. Після повернення з фронту в 1945-1950 рр. О. Мазуркевич працював проректором, старшим викладачем кафедри російської літератури Вінницького педінституту.

У 1950-1958 рр. був головним редактором журналу «Радянська школа». До речі, саме в редакції журналу навесні 1952 р. О. Мазуркевич познайомився із В. Сухомлинським. Далі їхня творча дружба тривала до смерті Василя Олександровича. В експозиції - брошура О. Мазуркевича «Високе покликання вчителя літератури» та машинопис рецензії В. Сухомлинського на цю працю під назвою «Література і людина».

На виставці представлено листування О. Мазуркевича з відомими українськими та російськими вченими: С. Чавдаровим, В. Голубковим, О. Астрябом, К. Соколовим. З 1950 року О. Мазуркевич працює у Науково-дослідному інституті педагогіки УРСР старшим науковим співробітником відділу літератури, а з 1958 р. завідувачем відділу літератури. Одночасно викладає у Київському університеті теорію літератури, в Київському педагогічному інституті – методику літератури.

У 1952 р. О. Мазуркевич захистив кандидатську дисертацію, а в 1964 – докторську на основі своєї книги «Нариси історії методики української літератури». У 1968 р. був обраний академіком Академії педагогічних наук СРСР.

Перші друковані праці О. Мазуркевича побачили світ у 1928 р. Він працював у галузі критики, літературознавства, методики літератури, історії педагогіки. Його перу належить понад 300 наукових праць. За заслуги на освітянській ниві нагороджений медаллю А. Макаренка, двічі удостоєний премії ім. К. Ушинського: у 1958 році – за працю «Розвиток народної освіти і педагогічної науки в Українській РСР» (у співавторстві з М. Грищенком, О. Дзеверіним, В. Масальським, М. Лисенком, О. Астрябом, М. Розенбергом) та

в 1962 р. – за монографію «Нариси з історії методики української літератури».

Ще одним захопленням О. Мазуркевича була історія педагогіки. Він збирав відомості про маловідомих чи незаслужено забутих педагогів минулого, по-новому осмислював педагогічну діяльність українських письменників. У цьому контексті вагомою історико-педагогічною працею є монографія О. Мазуркевича «Визначні українські педагоги — народні просвітителі. Х. Д. Алчевська та її сподвижники» (1963). Надзвичайно цікавою є стаття «Ян Амос Коменский и прогрессивные педагоги Украины» (Сов. педагогика. – 1970. – №11), де ґрунтовно і всебічного висвітлено взаємовплив і взаємозв'язок діяльності Яна Амоса Коменського і українських братських шкіл. Актуальною і нині є праця «Г.С. Сковорода – учитель поэтики» (Українська мова і література в школі. – 1972. – № 10), в якій автор досліджує педагогічну діяльність українського філософа.

Як головний науковий співробітник Інституту педагогіки АПН України О. Мазуркевич здійснював наукове керівництво дослідженням проблем літературної освіти та історії української літератури. У 1993 р. вийшли друком нариси вченого з історії української словесності «За рідне слово в рідній школі», де висвітлювався процес боротьби за навчання українською мовою протягом ХІХ – початку ХХ ст.

В останні роки життя, будучи важко хворим, він опублікував такі актуальні статті: «Рідне слово в концепції національної освіти» (1993), «Наша національна гордість М. Гоголь» (1994), «Пантелеймон Куліш в оцінці М. Коцюбинського» (1996) та ін. Надзвичайно актуально й сьогодні звучать такі слова з праці «Воскресіння нетлінного, відродження заповітного» (1994): «...В гонитві за новаціями... деякі ретиві реконструктори «традиційних» методів навчання і виховання, розігнавшись зопалу й навмання, навіжено руйнують віками випробувані шляхи, поколіннями сходжені стежини «красного письма» до людського серця й розуму - натомість нічого путнього не споруджуючи, опріч того сухостебля й

пустощіву, яким «відкривають» і «оновлюють» давно відоме й щоразу критично переоцінюване в цивілізованому світі».

На відкритті виставки був присутній син Олександра Романовича Олександр Олександрович, який подякував організаторам заходу за збереження пам'яті батька, а також розповів про свій життєвий шлях та передав вітання від дружини О. Мазуркевича Ольги Опанасівни.

У своєму виступі академік НАПН України **Ольга Сухомлинська** підкреслила, що одним із головних завдань Відділення загальної педагогіки та філософії освіти, куди входять Педагогічний музей та лабораторія історії педагогіки Інституту педагогіки, є дослідження і популяризація творчої спадщини педагогічних персоналій. Тож проведення заходів такого формату – наочна реалізація цього завдання. Ольга Василівна також відзначила, що О. Мазуркевич – син свого часу, і в ту непросту епоху, коли він жив і творив, учений зробив надзвичайно багато для утвердження української педагогічної науки.

Після відкриття виставки відбулося наукове засідання під головуванням академіка НАПН України **Миколи Вашуленка**. Микола Самійлович у вступному слові наголосив, що О. Мазуркевич по-батьківськи ставився до аспірантів та молодих учених, був людиною енциклопедичних знань у гуманітарній сфері, книголюбом, блискучим стилістом («завжди при ньому була ручка з чорним чорнилом; правив текст, немов прополював від бур'яну»), а також представляв українську гуманітарну науку у республіках СРСР.

У вітальному слові до учасників зібрання заступник директора Інституту педагогіки **Микола Головко** подякував організаторам читань за продовження традиції популяризації спадщини видатних українських педагогів та побажав науковому засіданню успішної роботи.

Учасникам читань надіслав вітального листа д.п.н., професор, завідувач кафедри філологічної освіти і міжпредметної інтеграції Ленінградського обласного інституту розвитку освіти (Росія) **Валерій Доманський**:

«Вельмишановні учасники читань, друзі та колеги! Бажаю Вашому високому зібранню плідної роботи. Олександр Романович – наш спільний учитель, наставник і друг. Його багата спадщина ще чекає на свого дослідника. Неординарна особистість – приклад служіння молоді, науці і високим ідеалам краси і добра. Я з Вами».

Академік НАПН України **Олександра Савченко** у своїх спогадах про О. Мазуркевича підкреслила його любов до книги, розповіла, що він навіть у відрядження їздив з валізою, повною книг, щоб працювати в готелі. Олександра Яківна згадала й про таку рису Олександра Романовича, як уміння працювати зі словом, знаходити його, відтак писав він легко, відповідно, його праці легко читаються.

Ганна Токмань, д.п.н., професор кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди», у своєму виступі розповіла про вплив наукової думки О. Мазуркевича на докторські дисертації з методики літератури (нині в Україні 7 докторів педагогічних наук з методики викладання літератури), а також про внесок ученого у вивчення історії методики української літератури.

Ольга Куцевол, д.п.н., професор, завідувач кафедри методики філологічних дисциплін Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, відзначила естетизм, проникливість, наукову інтуїцію Олександра Романовича, підкреслила важливість його думок про те, що методи, які використовують учителі-словесники, мають спиратися на природу художнього слова.

Станіслав Пультер, к.п.н., професор кафедри дидактичної лінгвістики та літературознавства Житомирського державного університету ім. І. Франка, у своїх спогадах згадав про О. Мазуркевича як наукового керівника його кандидатської дисертації, розповів про відвідини Олександром Романовичем Житомира у 1984 р. та про те, що знайомство з новим містом він розпочинав із книгарні, купуючи 10-15 книг.

Почесний академік НАПН України **Василь Плахотник**, згадуючи про спілкування з О. Мазуркевичем, наголосив на енциклопедичності його знань, розповів про цікаву дискусію з ним на тему «Страх у житті людини та його вплив на творчість». Олександр Романович погодився дискутувати за умови, що це буде розмова-сповідь, наводив переконливі факти, що страх впливає на формування особистості, а відтак і на ситуацію в суспільстві. Наслідки ми відчуваємо й досі. Василь Макарович також відзначив, що О. Мазуркевич непогано грав у шахи.

Олексій Гальонка, к.п.н., доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Ушинського, колишній аспірант О. Мазуркевича, підкреслив, що саме Олександр Романович прищепив йому любов до слова, до точності слова. Увага до рідного слова, уміння ним користуватися – ця риса об'єднує О.Мазуркевича та В. Сухомлинського.

Віктор Постовий, к.п.н, провідний науковий співробітник лабораторії сімейного виховання Інституту проблем виховання НАПН України, акцентував на громадянських поглядах О. Мазуркевича, який на початку 1990-х одним із перших торкнувся теми голоду 1932-33 рр, написавши книгу «Терни в лихоліття голодомору».

Зоя Шевченко, к.п.н., провідний науковий співробітник лабораторії літературної освіти Інституту педагогіки, у своїх спогадах про мудрого наставника звернула увагу на те, що література була і залишається предметом ідеологічним, що змушувало Олександра Романовича іти на компроміси, наголосила на перспективності його методичних ідей

Олександр Романович був енергійною, привітною, життєлюбною людиною з великим почуттям гумору й цікавим співрозмовником. Він був великим книголюбом, зібрав прекрасну бібліотеку (понад 1000 примірників), людиною енциклопедичних знань, володів польською, болгарською, словацькою, сербською, німецькою мовами.

Справжньою опорою і першим слухачем статей і доповідей ученого була його дружина Ольга Опанасівна, у шлюбі з якою вони прожили майже 60 років і виховали сина й доньку. В одязі, у манері спілкування він був взірцем для наслідування, у стосунках з людьми був добрий, розумний, гостинний, ніколи не залишаючись байдужим до чужої біди. З особливим пієтетом Олександр Романович ставився до жіноцтва, при зустрічі неодмінно цілував руку, що, звісно, буквально обеззброювало жінок.

Видатний учений-педагог і неймовірно талановита людина О.Мазуркевич пішов з життя 18 років тому. Він до останку щедро віддавав свій досвід, знання, розум, добро і любов своїм учням, колегам, друзям, своїй сім'ї і людям, з якими просто зустрічався на життєвому шляху. Світла пам'ять про нього збереглася у його працях і серцях тих, хто мав можливість знати його. 100-річний ювілей О. Мазуркевича – добрий привід для подальшого вивчення та популяризації його творчої спадщини.

Олександр МІХНО,
провідний науковий співробітник
Педагогічного музею НАПН України,
Зоя ШЕВЧЕНКО,
провідний науковий співробітник
лабораторії літературної освіти
Інституту педагогіки НАПН України